

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 6, Sayı 16, Kasım 2019 / Volume 6, Issue 16, November 2019

DİVAN ŞAİRİNİN İMGELEM DÜNYASINDAN BİR ÖRNEK: FÜLFÜL
An Example From The Imagery World Of An Ottoman Poet: Pepper

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 30.08.2019
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 15.10.2019
Sayfa/ Pages : 433-449
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2019.134>

OSMAN KUFACI

(Dr. Öğr. Üyesi), Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Sinop / Türkiye, e-mail: osmankufaci@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8505-6518>

Atıf/Citation

Kufacı, Osman, "Divan Şairinin İmgelem Dünyasından Bir Örnek: Fülful", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 6/16, 2019, s. 433-449

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 6, Sayı 16, Kasım 2019.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 6, Issue 16, November 2019.

ISSN: 2148-5704

DİVAN ŞAİRİNİN İMGELEM DÜNYASINDAN BİR ÖRNEK: FÜLFÜL

An Example From The Imagery World Of An Ottoman Poet: Pepper

Osman KUFACI

Öz: Hindistan’da yabancı olarak yetişen bitkinin birçok sıcak ülkede kültürü yapılmaktadır. Beş metreye kadar uzayabilen fülül (karabiber), yaprak dökmeyen tırmanıcı bir bitkidir. Odunsu ve çok yıllık olan bitkinin yaprakları yürek biçiminde ve damarlıdır. Meyveleri küçük ve sapsız, çiçekleri ise sarkık hâldedir. Meyveleri olgunlaşmadan önce toplanıp kurutulur. Görünüş olarak küre biçiminde olup dış yüzeyi buruşuk ve siyah renkli taneler şeklindedir. Keskin ve aksırtıcı bir kokusu olan fülülün yakıcı ve acı bir tadı vardır. Sosyal hayattaki en küçük ayrıntıyı bile şiirlerinin malzemesi hâline getiren divan şairleri, mutfağın vazgeçilmez unsurlarından biri olan “fülül”e de duyarsız kalamamışlardır. Şairler, fülülle ilgili, onun çeşitli hususiyetlerini de göz önünde bulundurarak, türlü imgeler yaparak hayal hazinelerinin kapılarını aralamışlardır. Divan edebiyatında fülülle ilgili kullanımların tespitine yönelik yapılan bu çalışmada birçok divan taranarak elde edilen veriler başlıklar hâlinde tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Fülülün şairler tarafından hangi özellikleri dolayısıyla ele alındığı, ne şekilde benzetmelere konu edildiği, divan şiirinin estetik sistemindeki yeri tespit edilmiş; böylece edebiyatımızda tuttuğu yer belirlenip etraflıca ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fülül, Sosyal Hayat, Divan Edebiyatı, İmge

Abstract: A wildering plant in India is cultivated in many warm countries. Pepper which grows up to five meters is an evergreen and climbing plant. The plant which is woody and perennial has cordate and lobed leaves. Its fruits are small and sessile and it has floppy flowers. Its fruits are picked before the ripening and after that, they are left to dry. It has a spherical appearance, black grains, and wrinkled exterior surface. Fülül which has a strong and sternutatory smell has a burning and hot taste. Ottoman poets who used even the smallest detail in social life as a material for their poetry mentioned "fülül" which is one of the essential elements of the kitchen. Poets explored their imagination treasures with various imageries of pepper while considering its various features. In this study which was conducted in order to determine the use of pepper in Ottoman poetry numerous Ottoman poems were researched and the obtained titles were classified and examined. The place of fülül in the aesthetic system of divan literature, for which features it was mentioned and how it was used metaphorically were determined and thus, its place in our literature was thoroughly revealed.

Keywords: Fülül, Social Life, Divan Literature, Imagery

Giriş

Karabibere Latince piper nigrum, Almandada schwarzer pfeffer, Arapçada dar-ı fülül, İngilizcede black pepper, Fransızcada poivre noire adı verilir. Latince piper nigrum türünün olgunlaşmadan önce toplanıp kurutulmuş meyveleridir. Vatanı Hindistan’dır. Bu ülkede doğal bir şekilde biter. Bununla birlikte pek çok yüksek sıcaklığa sahip memlekette kültürü yapılmaktadır. Yaprak dökmeyen tırmanıcı bir bitki olan fülül, yaklaşık beş metreye kadar uzayabilir. Odunsu ve çok yıllık olan bitkinin yaprakları yürek biçiminde ve damarlıdır. Meyveleri küçük ve sapsız, çiçekleri ise sarkık hâldedir. Meyveleri olgunlaşmadan önce toplanıp kurutulur. Dış görünüş olarak küre biçiminde olup dış yüzeyi buruşuk ve siyah renkli taneler şeklindedir. Keskin ve aksırtıcı kokuya sahip olan fülülün yakıcı ve acı bir tadı vardır.

Birleşim olarak nişasta, uçucu yağ (%1-2) ve rezin (%10) taşımaktadır. Yakıcı lezzeti rezin içinde bulunan birleşiklerden (en mühimi piperin) ileri gelir. Çeşitli hastalıklara iyi gelir.

Vücuttaki ateşin düşmesinde etkilidir. İştah açıcı bir tesiri olup hazmetmeye yardımcı olur. Bugün bilhassa baharat olarak bir önemi bulunmaktadır. Türk mutfağındaki pek çok yemekte baharat olarak önemli bir yere sahiptir. Karabiberin olmuş meyve kabuklarının soyulup atılması suretiyle beyaz biber ortaya çıkar. Bu da karabiber gibi Türk mutfağında baharat olarak yer alır. Karabiber tane şeklinde kullanılabilen bir bahattır. Ayrıca ağaçtan toplanan tanelerin kurutulup öğütülmesi sonucu toz hâline getirilmesiyle de kullanılabilir.¹

Divan Şairinin İmgelem Dünyasından Bir Örnek: Fülful

Sosyal hayattaki en küçük ayrıntıyı bile şiirlerinin malzemesi hâline getiren divan şairleri, Türk mutfağının vazgeçilmez unsurlarından biri olan “fülful”e duyarsız kalamamışlardır. Şairler, fülfulle ilgili, onun çeşitli hususiyetlerini de göz önünde bulundurarak çeşitli imgeler yapmışlardır. Bu çalışma, divan şairlerinin imgelem dünyasında fülful kavramının kullanımına yönelik tespitleri içermektedir. Çalışmada sadece imgeler ortaya konulmadı. Ayrıca şairlerin bu imgeleri ortaya koyarken çıkış noktaları da tespit edilmeye çalışıldı.

1. Karabiberle İlgili Genel Nitelikler

1.1. Tadı

Malum olduğu üzere karabiber acı bir tada sahiptir. Şiirlerinde karabibere yer veren şairlerden bazıları onun acılığını bahis konusu etmiş, bu durumdan hareket ederek imgeler oluşturmuşlardır. Karabiberden acılık gitseydi, (ancak bu şekilde) sevgilinin tatlı dudağının beni ile kıyaslanabilirdi:

İderdüm fülfulü hâl-i leb-i şîrînüne nisbet
Olup habb-i nebâtî acılık gideydi fülfulden²

“Bitki hâpi olup karabiberden acılık gitseydi, tatlı dudağının beni ile karabiberi kıyaslardım.”

“Acı duymak” ve “üzülmek” manasına gelen “canı acılamak” deyimini³ aşağıdaki beyitte iham-ı tenasüp yoluyla fülfulün (karabiberin) acılığını akılda çağrıştırmaktadır:

Fülful-i hâlünü cânâ şu kadar vâsf itdüm
Ki hasedden işidüp cânı acıdı biberün⁴

“Ey can gibi aziz sevgili, benim karabiberini o kadar anlattım ki, işitip biberin canı kıskançlıktan acıdı.”

1.2. Rengi

1.2.1. Ahmer (Kırmızı) Renkli Oluşu

Karabiberin acı olmasından yola çıkan Kânî, şiirinin zahidin damağını acılaştırdığını belirtmekte; kalemine kırmızı karabiber sürüp sürmediğini bilmediğini iddia etmektedir:

Zâhidi telh-dimâg eyledi şî rün Kânî
Bilmezem hâmesine fülful-i ahmer mi sürer⁵

“Kânî, şiirin zahidin damağını acılaştırdı. Kalemine kırmızı karabiber mi sürer, bilmiyorum.”

¹ Turhan Baytop, *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi, Geçmişte ve Bugün*, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 1999, s. 243; Ahmet Maranki, Elmas Maranki, *Kozmik Bilim Işığında Şifalı Bitkiler*, Mozaik Yay., İstanbul 2008, s. 153-4; Ender Saraç, *Doğanın Şifalı Eli*, Doğan Kitap İstanbul 2005, s. 115.

² M. A. Yekta Saraç, *Emri Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002, s. 218.

³ İsmail Parlatur, *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü II*, Yargı Yay., Ankara 2007, s. 227.

⁴ Mine Mengi, *Mesihî Dîvânı*, AKM Yay., Ankara 2014, s. 196.

⁵ İlyas Yazar, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir 2006, s. 418.

1.2.2. Sefid (Beyaz) Renkli Oluşu

Karabiberin siyah renklisi olduğu gibi beyaz olanları da vardır ve buna “beyaz biber” denilmektedir. Aşağıdaki beyitte geçen “fülful-i sefid” ibaresinden “beyaz biber” anlaşılmaktadır. Leff ü neşr sanatı yoluyla sevgilinin siyah saçı “sevâd-ı Hind”e (Hint karartısına), benleri ise “fülful-i sefid”e (beyaz karabibere) teşbih edilmektedir:

Zülf-i siyeh yanında gören benlerin didi
Çıkmış sevâd-ı Hinde niçe fülful-i sefid⁶

“Siyah saçın yanında benlerini gören: ‘Pek çok beyaz karabiber Hint karasına çıkmış...’ dedi.”

1.2.3. Siyah Rengi

Şairler, karabiberi daha çok siyah renginden ötürü ele almışlardır. Onların imgelem dünyasında karabiberin siyah rengi ayrı bir yer tutmaktadır. Sevgili ile âşık olarak kendini kıyaslayan şair, sevgilinin karabiber gibi beni varsa, kendinin de siyah yara sahibi olduğunu beyan eder:

Senün fülful benün varsa benüm dâg-ı siyâhum var
Senün sümbül saçun varsa benüm de dūd-ı âhum var⁷

“Senin karabiber gibi benin varsa, benim de siyah yaram var. Senin sümbül gibi (kıvrım kıvrım) saçın varsa benim de ahımın dumanı var...”

Açık istiare yoluyla sevgilinin beninin karabibere benzetildiği beyitte, onun vasfı sevda (çok siyah) olmasıdır:

Kararup bagrum gider ‘aklum başumdan ey perî
Dâyimâ haddünde gördükçe o sevda fülfulü⁸

“Ey peri! Yanağında o sevda karabiberini her zaman gördükçe, bağrım kararup aklım başımdan gider.”

1.2.3.1 “Yüz Karalığı” İle İlgili Kullanımlar

İlgili beyitlerin bazısında “yüz karası” ibaresine yer verilmiştir. Bu tabir, “utanılacak bir şey, durum”⁹ ifade etmektedir. Hecrî, bu tamlamanın sağladığı imgelem ve çağrışım alanından faydalanmaktadır. Karabiber sevgilinin benine benzer olamadığını görünce, bu yüz karası (utanç / siyah rengi) ile (siyahi insanların yaşadığı) Habeşistan’a gitmiştir:

Gördi kim hâlüne bendeş olmadı fülful
Gitdi bu yüz karası-y-ıla diyâr-ı habeşe¹⁰

“Karabiber, benine benzer olamadığını görünce, bu yüz karasıyla (utanç ile) Habeşistan ülkesine gitti.”

Aşağıdaki şiirde “yüz karalığı” ibaresinin “utanç” ve “yüzün siyah olması” manalarından hareket edilerek sevgiliye “Yüz(ümün) karalığımı siyah karabiberine bağışla!” denilmektedir. “Bağışla” kelimesinin “affetmek” ve “ihسان etmek” manaları okuyucunun zihninde farklı çağrışımlar oluşturmaktadır:

⁶ İ. Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 588.

⁷ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 116.

⁸ Halil Çeltik, *Ahmed-i Ridvan Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55738,ahmed-i-ridvan-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 526.

⁹ Saraçbaşı, M. Ertuğrul, *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü II*, YKY Yay., İstanbul 2010, s. 1242.

¹⁰ Ömer Zülfe, *Hecrî Kara Çelebî Muhyi’-d-Dîn Mehmed Divân (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)*, TDK Yay., Ankara 2016, s. 134.

Bülbül oldu kalem-i Kânî-i bî-dil gülüne
 Şemme-i feyzüni bahş it n'olur ol bülbülüne
 Yüz karalığını bağışla siyeh fülfulüne
 Ve'dduhâ verdüne ve'l-leyl okudum sümbülüne
 Rüşenî virdi budur külli *gadâtin ve 'aşî*¹¹

“Gülüne âşık Kânî'nin kalemi bülbül oldu. Ne olur bülbülüne feyzinin kokusunu ihsan et! Siyah karabiberine yüz karalığını bağışla. Gülüne, Vedduha; sümbülüne Ve'l-leyl okudum. Rüşenî'nin bütün sabah ve akşam zikri budur.”

1.3. Şekli

1.3.1. Çok Taneli Olması

Karabiberin tane ve toz hâlinde kullanıldığı belirtilmişti. Bazı beyitlerde “sad-dâne” ve “hezâr pâre” tamlamasının yer aldığı görüldü. Bu terkiplerle anlatılmak istenen, karabiberin ezilip toz hâline getirilmesi ya da çok taneli olmasıdır. Yüz tane tabiri, tespihi hatırlatmaktadır. Tespih: “Dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle 33 veya 99 taneden oluşmuş dizi.”¹² ve “Sübbhanallah kelimesini söyleyerek Allah'a tazîm etme.”¹³ manasına gelir. Bu bilgiden hareket eden Nedîm; sevgilinin yanağındaki benleri yüz tane gördüğü günden beri o karabiber gibi çok benlerin gönlünde tesbihi olduğundan bahseder. Benlerin sayısının yüz olması, tespihte bulunan doksan dokuz tane ve bir tane imameye atıfta bulunmak içindir:

Gördüğüm günden beri sad dâne hâl-i ruhların
 Dilde tesbîhimdir ol fülful gibi çok benlerin¹⁴

“Yanağındaki benleri yüz tane gördüğüm günden beri, o karabiber gibi çok benlerin gönülde tespihimdir.”

1.3.2. Taneli Oluşu

Karabiberin yuvarlak tane biçiminde oluşu da divan şairlerinin dikkatini çekmiş ve onlar “dâne-i fülful” ibaresiyle sevgilinin benini kastetmişlerdir. İncelenen beyitlerde de bu özellik sıklıkla görülmektedir. Bu yüzden sevgilinin beni ile karabiber tanesi arasındaki münasebet (şekil bakımından yuvarlak olma) aşağıdaki iki şiir parçasında mevcuttur:

Dil-i Ziyâ'î ki meddâh-ı hâl-i rûyundur
 Çemende kumrudur agzında dâne-i fülful¹⁵

“Ziyâî'nin senin yüzündeki beni çok öven gönlü, (sanki) çimende ağzında karabiber tanesi olan kumrudur.”

Letâfet gülsitânında begüm haddün durur ter gül
 Olupdur berg-i gül üstinde hâlün dâne-i fülful
 Kaçan bu yüz karasıyla saçuna öykünür sümbül
 Gülün bu 'arızî rengin görüp aldanma ey bülbül
 Ki nice ol senün gibi garîbün girdi kanına¹⁶

“Beyim, güzelliğin gül bahçesinde yanağın taze güldür. Gül yaprağı üzerinde benim karabiber tanesidir. Sümbül bu yüz karasıyla nasıl saçına öykünür? Ey bülbül! Gülün bu yanağının rengini görüp aldanma! Çünkü o senin gibi çok zavallının kanına girdi.”

¹¹ İlyas Yazar, agt., s. 221.

¹² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük I-II*, TDK Yay., Ankara 1998, s. 2205

¹³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1997, s. 1089.

¹⁴ Muhsin Macit, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 374.

¹⁵ Müberra Gürgendereli, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 243.

¹⁶ Mehmet Arslan, *Mihri Hârun Divânı*, Amasya Valiliği Yay., Ankara 2007, s. 337.

1.3.3. Yıldızın Karabibere (Şekil Bakımından) Benzetilmesi

Fatih Sultan Mehmet övgüsünde kaleme alınan kasidedeki beyitte yıldızlar şekil özelliği dolayısıyla fülful olarak hayal edilmektedir. Diğer taraftan yıldıza benzetilen fülfulün renginin beyaz olduğu -bu beyit için- düşünülebilir:

Ey ki mihründen zemîn ü âsumân germ olmağa
Şeb sipend olmuştur encüm fülful ü âzer güneş¹⁷

“Güneşinden yeryüzü ve göğün ısınması için gece üzerlik, yıldızlar karabiber ve güneş de ateş olmuştur.”

1.3.4. Yuvarlak Şekli

Karabiber taneleri nokta gibidir. Karabiber ile sevgilinin benini karşılaştıran şair, karabiberin sevgilinin Hintli beninin yuvarlaklığına sahip olmadığını düşünür:

Müdevver hâl-i Hindûsı nigârün
Anun resmi gibi fülfulde yokdur¹⁸

“Resim gibi güzel sevgilinin Hintli beni yuvarlaktır. Onun şeklinin benzeri karabiberde yoktur.”

1.4. Yetişme Sahaları

1.4.1. Anadolu’da Yetişmemesi

Bilindiği üzere karabiberin anavatanı Hindistan’dır. Günümüzde Türkiye’de karabiber ağacı bulunmaktadır ve karabiber üreticiliği yapılmaktadır. Aşağıdaki beyitten Osmanlı zamanında Rumeli’de (Balkanlar’da) karabiberin yetişmediği anlaşılmaktadır:

Tan degüldür olmasa ruhsârün üzre hâl eger
Rûmilinde hâsıl olmaz dâne-i fülful gibi¹⁹

“Rumeli’nde karabiber tanesi yetişmediği gibi senin yanağının üzerinde ben olmasa buna şaşılmaz.”

Sevgilinin övüldüğü aşağıdaki beyitte, “Hindistan’dan Anadolu’ya bu karabiber gibi bir tane daha gelmez.” ibaresi, Osmanlı Devleti topraklarına, bilhassa İstanbul’a, karabiberin Hindistan’dan geldiği hakikatine dayanmaktadır:

Hâl zülfünde ne yaraşmış dedim dil-ber dedi
Hindden bir dâne çıkmaz Rûma bu fülful gibi²⁰

“Ben, saçında ne de güzel yakışmış! dedim. Sevgili, ‘Hindistan’dan Anadolu’ya bu karabiber gibi bir tane daha gelmez.’ dedi.”

1.4.2. Anavatanının Hindistan Olması

Sevgilinin eşsiz güzelliği anlatılırken Hindistan’da karabiber ticaretinin yapılması söz konusu edilmektedir:

Ben değil Hindin dahi sūdâgerânı görmemiş
Hâl-i müşkînün nazîrin dâne-i fülful gibi²¹

¹⁷ Ali Nihat Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, MEB. Yay., İstanbul 2005, s. 70.

¹⁸ Halil Çeltik, *age.*, s. 238.

¹⁹ Müberra Gürgendereli, *age.*, s. 313.

²⁰ Ali Nihat Tarlan, *age.*, s. 394.

²¹ Yaşar Aydemir-Halil Çeltik, *Meşhurî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56155,meshuri-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 179.

“(Sadece) ben değil, Hind’in taciri bile misk kokulu beninin karabiber tanesi gibi benzerini görmemiştir.”

2. İnsanda Meydana Getirdiği Çeşitli Etkiler

2.1. Ağız Yakması

Karabiber malum olduğu üzere acı ve yakıcı bir maddedir. Sözünün âşıkların ağzını karabiber gibi yaktığını beyan eden Bâkî, karabiberin yakıcı özelliğinden hareket eder:

Âteşin ruhsârı üzre hâli vâsfında sözüm
‘Âşık-ı bî-dillerün agzın yakar fülful gibi²²

“Ateş gibi yüzü üzerindeki beninin övgüsünde benim sözüm ürkek âşıkların ağzını karabiber gibi yakar.”

2.2. Buruna Kaçması Sonucu Aksırmaya Sebep Olması

Toz hâlindeki karabiberin zaman zaman buruna kaçması, hapşırmaya sebep olur. Şairler, şiirlerinde bu hakikatten de yararlanmışlardır. Âşık Çelebi, her ne kadar sevgilinin gül gibi yüzünü ve kulak memesini koklamışsa da karabiber gibi olan beni tamamıyla burnundan getirmiştir. “Burnundan (fitil fitil) gelmek” deyimi, “elde ettiği güzel durum, hemen arkasından gelen kötü şeyler yüzünden, kendisine zehir olmak.”²³ manasında anlaşılabilir gibi ibarenin gerçek anlamı da akla gelmektedir. Şiirde mecaz anlam kastedilerek kinaye sanatı yapılmaktadır:

Gerçi kokdum gül gibi rûyun benâgûşun senün
Cümle burnumdan getirdi yine hâl-i fülfulün²⁴

“Gül gibi yüzün ve kulak memeni kokladıysam da karabiber gibi olan benin tamamıyla burnumdan getirdi.”

Karabiberin insanın burnuna kaçması hususundan hareket eden Bosnalı Âsım, başkalarının, yani rakibin yanında duran sevgilinin benini, onun “burnuna girmek” (pek sokulmak)²⁵ olarak yorumlamaktadır. Âsım’a göre, o gül gibi güzel sevgilinin benine bu sebepten karabiber denilmektedir:

Burnına girmededür ikide bir agyârün
O sebebden o gülün hâline fülful dirler²⁶

“İkide bir başkalarının (yabancıların) burnuna girmektedir. Bu sebepten o gülün benine karabiber derler.”

2.3. İnsana Hararet Vermesi

Hakîkî, “Kasîde der-Nasîha” başlığını taşıyan kasidesinde çeşitli öğütler verir. Bunlardan birinde aşktan hararet (çoşkunluk / şevk) elde edilebileceği, tek bir karabiber tanesinin vereceği hararetin (vücut ısısı / ateş) faydasının olmayacağı iddia edilmiştir. Burada karabiberin vücut ısısını yükselttiği, ancak insana çoşkunluk vermediği gerçeğinden hareket edilerek muhataba aşktan şevk elde etmesi gerektiği öğütlenmektedir:

Harâret ışkdan kesb eyle yohsa
Ne assı vire bilürsin ho fülful²⁷

²² Sabahattin Küçük, *Bâkî Divânı*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 430.

²³ Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara 2006, s. 208.

²⁴ Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 91.

²⁵ Ali Püsküllüoğlu, *age.*, s. 208.

²⁶ Orhan Kurtoğlu, *Bosnalı Âsım Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58698,bosnali-asim-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 205.

“Aşktan sıcaklık elde et. Bir karabiber tanesinin fayda vermeyeceğini bilirsin.”

3. Kullanım ve Saklama Koşulları

3.1. Ezilmesi

Karabiber ağacından elde edilen kuru ve siyah tanelerin kurutulup öğütülmesiyle toz elde edilir. Yemeğe katılan karabiber olarak adlandırılan madde de budur. Bazı beyitlerde bu sosyal gerçeklik çerçevesinde imgeler yapılmıştır. Gönlü alıp götüren güzel(sevgilin)in benine öykündüğü için karabiber ezilirse uygundur:

Hâline öykündüğüçün dil-berün
Ger döğülürse yiridür fülfulü²⁸

“Sevgilinin benine benzemeye çalıştığı için karabiber eğer ezilirse yeridir.”

Emrî de karabiber tanelerinin kurutulup ezilerek toz hâline getirilmesi gerçeği bağlamında imge oluşturmaktadır:

Hat degüldür fülful-i hâlin nigâr idüp gubâr
Sayd için Emrîyi saçmışdur gül-i ruhsârına²⁹

“(Sevgilinin yüzünde görünen) ayva tüyleri değildir, resim gibi güzel (sevgili), ben karabiberini toz hâline getirip Emrî’yi avlamak için yanağının gülüne saçmıştır.”

3.2. Kap İçerisine Konulması

Aşk bağlamında kaleme alınan aşağıdaki beyitte, günümüzde olduğu gibi, karabiberin bir kap içerisine konulup kullanılması söz konusudur:

Görenler dir dehân-ı tengi üzre hâl-i cânânı
Bütün bir dâne-i fülful de almazmış nemekdânı³⁰

“Sevgilinin dar ağzı üzerinde benini görenler ‘Tuzluğu bütün bir karabiber tanesini de almazmış!’ der.”

3.3. Koklanması

Nakledilen beyitten, karabiberin koklanmak suretiyle de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Can bülbülüne koklatmak için sevgilinin siyah beni yüzünün gülüne karabiber koymuştur:

Bülbül-i cânâ kohulatmağ-içün ey yüzi gül
Kodı rûyun gülüne hâl-i siyâhun fülful³¹

“Ey yüzi gül! Siyah benin can bülbülüne koklatmak için yüzünün gülüne karabiber koydu.”

4. Sosyal Hayatta Karabiberin Çeşitli Kullanış Şekillerinin Beyitlere Aksi

4.1. “Bahâr” Kelimesiyle Birlikte

İlgili bazı beyitlerde dikkat çeken hususlardan biri de “bahâr” kelimesinin kullanılmasıdır. Fülful ile baharın bir arada geçtiği beyitlerden biri, karabiberin ilkbahar ve yazın meyve verdiğini düşündürmektedir. Şair, baharda yağın yağmurun karabiber tanelerine zarar vermesi gerçekliğini, duygularını edebiyat bağlamında anlatmak için kurgulamaktadır:

²⁷ Erdoğan Boz, *Hakiki Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55749,hakiki-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 541.

²⁸ Ali Emre Özyıldırım, *Hamdullah Hamdi ve Divanı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 203.

²⁹ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 236.

³⁰ Saadet Karaköse, *Nev’î-zâde Atâyî Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 299.

³¹ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 354.

Meger bâr-ı bahârın seyle virmiş hâce-i hüsnün
Degül hâl-i ruhun şu üzre çıkmış dâne fülfüller³²

“(Görünen) senin yüzündeki ben değil, (sanki) suyun üzerine çıkmış karabiber taneleridir. Galiba güzelliğinin taciri baharın meyvesini sele vermiş (harap etmiş) ...”

Beni karabiber gibi olan sevgili ile bahar eğlencesi eylemekten bahseden Âhî; fülful ile bahar kelimesinin “yiyecek ve içecekler tat, lezzet, acılık ve koku vermek için kullanılan bitkilerin tanelerinden elde edilen madde”³³ anlamı arasında iham-ı tenasüp sanatı yapmıştır:

Yakalum lâle gibi taglar eteginde buhûr
Bir beni fülful ile ‘ayş-ı bahâr eyleyelüm³⁴

“Lale gibi dağların eteğinde tütsü yakalım. Beni karabiber gibi olan bir sevgili ile bahar eğlencesi yapalım...”

4.2. Diğer Baharatlar İle Birlikte Kullanımı

Karabiber, bazı beyitlerde tenasüp oluşturmak maksadıyla diğer baharatlarla bir arada geçer. Sevgilinin karabiber tanesi gibi olan siyah beni, bedenine çörek otu gibi yer yer saçılmıştır. Burada her iki baharatın da renginin siyah olması, bir arada kullanılmasını sağlamıştır:

Habbetü’s-sevdâ gibi rîzende olmuş cismüne
Câ-be-câ hâl-i siyâhun habb-ı fülfuldür senün³⁵

“Senin yer yer (vücudunda görünen) siyah benin, (sanki) karabiber tanesidir. Çörek otu gibi bedenine saçılmış...”

Sevgili karşısında şaşkınlık ve heyecan duyan şair, onun yanaklarında tane tane görülenin ben mi, karabiber mi, çörek otu mu olduğunu -bilmiyormuş gibi- şöyle sormaktadır:

Ruhlarında dâne dâne câ-be-câ iy gonçe-leb
Ben midür fülful midür ya habbetü’s-sevdâ midür³⁶

“Ey gonca dudaklı! Yanaklarında tane tane yer yer (görünen) ben midir, karabiber midir, çörek otu mudur?”

4.3. Kâfur İlgili Kullanımlar

Edebiyatımızda fülfulün (karabiberin) kullanıldığı beyitlerde “kâfur” kelimesinin bilhassa yer aldığı ve çeşitli imgelerin, çağrışımların yapıldığı görülür. Kâfur, beyaz ve güzel kokulu bir maddedir ve şiirimizde çoğunlukla bu özelliği ile yer alır.

Divanlardan kâfurun bozulmaması için içerisine karabiber konulduğu anlaşılmaktadır. Şairler şiirlerinde, bu gelenekten yola çıkarak sevgili ile ilgili hayallere yer vermişlerdir. Kâfuru, karabiberin koruması âdetinden hareket eden Edirneli Nazmî; sevgilinin benlerini karabibere, göğsünü ise kâfura benzetmiştir:

Güzeldür sînen üzre benler olmak
İder kâfûrî zîrâ hıfz fülful³⁷

“Göğsünün üstünde benlerin olması güzeldir. Çünkü kâfuru, karabiber korur.”

³² İ. Hakkı Aksoyak, *age.*, s.706.

³³ Kubbealtılugatı, <http://lugatim.com/s/BAHAR> erişim tarihi: 18.02.2019.

³⁴ Necati Sungur, *Âhî Divânı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994, s. 147.

³⁵ Fatih Başpınar, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divân'ı, İnceleme-Tenkitli Metin*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul 2008, s. 434.

³⁶ M. Esat Harmanlı, *Süheylî, Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Divân*, Akçağ Yay., Ankara 2007, s. 157.

³⁷ Sibel Üst, *Edirneli Nazmî Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2011, s. 4082. Tezde beyit şu şekildedir: “Güzeldür sînen üzre bekler olmak / İder kâfûrî zîrâ hıfz-ı fülful”

Karabiber ile ilgili beyitlerde kâfurun geçmesinin sebeplerinden biri de beyaz ve siyah renk arasındaki zıtlıktır. Yukarıdaki beyitlerde bu ilgi de mevcuttur. Aşağıdaki beyitte sevgilinin güzel yüzü beyazlığından dolayı tabak olarak, beni ise siyahlığı ve kokusundan ötürü misk renkli / kokulu olarak düşünülmüştür. Benin “müşkîn” olarak vasıflandırılması, o devirde bene güzel koku sürüldüğünü de akla getirmektedir. Hâl böyle olunca, güzel yüzde bulanmış misk gibi ben, tabak içerisindeki karabiber tanesi gibidir:

Rûy-ı zîbâsındaki ol hâl-i müşkîni anun
Bir tabak kâfûr içinde dâne-i fülful gibi ³⁸

“Onun güzel yüzündeki misk renkli / kokulu beni, bir tabak kâfur içindeki karabiber tanesi gibidir.”

4.4. Büyü Yapımında Kullanılması

İlgili beyitlerde karabiberin sihir yapılması sırasında da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Şaire göre, sevgilinin beni üzerinde bulunan, kıl değildir. Büyü ilmini karabiber tanesi üzerine o Zevâl Bulmaz Kâtip (Allah) koymuştur. Bu beyitteki hayâl, karabiber tanesi ile büyü yapılması vakası üzerine kurulmuştur:

Hâlûj içinde mû degül kâtib-i lem-yezel komış
Fenn-i füsûnı büsbütün dâne-i fülful üstine ³⁹

“Benin içinde (görünen) kıl değildir. Büyü hünerini tamamen karabiber tanesi üzerine o Ebedî Kâtip koymuş...”

Çaresiz gönül, sevgilinin Hintli (gibi siyah) saç karabiberini ateşe attığı için, duracak yer bulamamaktadır. Sevgilinin saç siyah renginden ötürü bir Hintliye, beni karabiber, yanağı ateşe benzetilmektedir. Sevgilinin yanağındaki ben, Hintli saçın ateşe attığı karabiber olarak düşünülmüştür. Yani Hintli saç, ateşe (yanağa) karabiber (ben) atarak gönle büyü yapmıştır. Bu yüzden zavallı gönül yerinde duramıyor ve deli divaneye dönüyor:

Dil-i bî-çâre karâr eyleyecek yir bulmaz
Hindû-yı zülfün oda salduğıçün fülfulünü ⁴⁰

“Zavallı, çaresiz gönül, senin Hintli (gibi siyah) saçın karabiberini ateşe attığı için duracak yer bulamaz...”

4.5. Yemeklere Ekilmesi

Günümüzde de yemeklere lezzet katmak için kullanılan önemli baharatlardan biri karabiberdir. 16. yüzyıl şairi Emrî, aşk bağlamında “nimet”, “pişe”, “matbah”, “siyeh”, “fülful” gibi dış dünyaya ait gerçekliği kurmaca gerçeklik hâline dönüştürmektedir:

Her ne ni’met ki pişe matbah-ı ’ışkunda senün
Gam-ı hâl-i siyeh içinde anun fülful olur ⁴¹

“Aşkın mutfağında pişen her nimetin içinde siyah beninin gamı karabiber olur.”

Kebap üzerine karabiber ekilmesi, şairlerin zihninde yeni hayallerin oluşmasına imkân vermiştir:

Yüregünde cevr-i Leyliden kararmış dâğlar
Yeter ey Mecnûn kebâb-ı sînen üzre fülfulün ⁴²

³⁸ İsmail E. Erünsal, *The Life And Works Of Tâcî-Zâde Ca’fer Çelebi: With A Critical Edition Of His Dîvân*, İÜEF Yay., İstanbul 1983, s. 445.

³⁹ Hakan Taş, *Vahyî Divanı ve İncelenmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2004, s. 469.

⁴⁰ Ersen Ersoy, *II. Bayezit devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (İnceleme- Tenkitli Metin)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul 2010, s. 498.

⁴¹ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 101.

“Yüreğinde Leyla’nın eziyetinden (meydana gelen) yaralar kararmış. Ey Mecnun, bağrının kebabı üzerinde karabiberin yeterlidir.”

5. Aşk Bağlamında İmge Unsuru Olarak Karabiber

5.1. Âşığın Merdümünün (Gözbebeğinin) Karabibere Benzetilmesi

Bazı beyitlerde merdüm (gözbebeği) siyah renginden ve yuvarlak şeklinden dolayı karabiber olarak tasavvur edilmiştir:

Ben derim merdüm-i çeşmim o siyeh fülfulü lîk
‘Ayn-ı hâl olmada hâli gözümüzden gitmez⁴³

“O siyah karabibere ben gözbebeğim derim. Ancak, hâlin aynısı olmakta, hâli gözümüzden gitmez.”

Bir başka beyitte ise gözbebeklerinin karabiber olması metaforundan hareket edilmiş ve geniş bir imgelem sahası oluşturularak beyit inşa edilmiştir. Âşığın gözbebekleri sevgilinin güzelliğinin aynasına aksetmiştir. Bu hâlde sevgilinin karabiberden yanağının benini sadece kendisi görmektedir:

Merdümlerim ‘aks olmuş o mir’ât-ı cemâle
Hâl-i ruh[u] bir ben görürüm fülful-i terden⁴⁴

“O güzellik aynasına gözbebeklerim aks olmuş. Yanağının karabiberden benini bir ben görürüm.”

5.2. Dudakta Bulunan Benin Karabiber Satıcısı Olması

Tek bir beyitte dudağı üstünde “ben” bulunan sevgili, divan şiirinin verdiği imkân içinde imgeye konu olmaktadır:

Şehr-i hüsne kelle-pûşun gâlibâ sünbülçüdür
Lîk la’l-i hâl-dârın sormuşum fülfulçüdür⁴⁵

“Galiba senin takken, güzellik şehrine sümbül satmaktadır... Ancak benli la’l gibi kırmızı dudağını sormuşum / emmişim (ki o da) karabiber satmaktadır.”

5.3. Gül İle İlgili Kullanımlar

Karabiber ile ilgili anlam alanlarından biri “gül”dür. Tabiatta bulunan bir çiçek olması ve sevgilinin güzellik unsurlarından yüzün (yanağın) benzetilene olması, şairlerin gül ile karabiberi bir arada kullanmasını sağlamıştır. Yanağın güle, benin karabibere benzetildiği şu beyitte gülün içerisine karabiber konulmasından bahsedilmektedir:

Hâlini sanma ruhında beni ağlatmag-içün
Güle fülful konup ol nergis-i fettân götürür⁴⁶

“Yanağındaki -siyah noktayı- ben sanma! O (gözleri) nergis(e benzeyen) fettan, beni ağlatmak için gülün içine karabiber koymuş götürüyor!”

5.4. Sevgilinin Bağrındaki Benler

İlgili beyitler bir sınıflamaya tabi tutulduğunda dikkat çeken hususlardan biri de sevgilinin bağrında bulunan “ben”lerin karabiber tanesi olarak hayal edilmesidir. Başlıkla

⁴² Şevkiye Kazan Nas, *Celilî Divanı (İnceleme-Metin)*, Palet Yay., Konya 2018, s. 311.

⁴³ Hiclâl Demir, *Lâzîkî-zâde Feyzullah Nâfiz ve Dîvânı (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2008, s. 474.

⁴⁴ Hiclâl Demir, a.g.t., s. 590.

⁴⁵ Orhan Kurtoglu, *Lebib Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55756,lebib-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 301.

⁴⁶ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 104.

alakalı nakledilen iki beyitte şairlerin böyle bir metafora başvurmasının sebeplerinden biri, sevgilinin bağrının beyaz olmasıdır. Böylece şairler renk bakımından bir zıtlık meydana getirmişlerdir. “Ben”lerin karabiber olarak hayal edilmesinde yuvarlak bir şekil ve siyah renk akıldan uzak tutulmamalıdır:

Kıl nazar sîne-i dil-dâre bak o hâllere
Sanki kâkûl içine bir iki fülful kodılar⁴⁷

“Sevgilinin bağrına bak; o benleri gör! Sanki kâkûl içerisine birkaç karabiber koydular.”

Sevgilinin bağrı, beyazlığından ötürü kâfur olarak düşünülmüştür. Beyitte, kâfur ile karabiber ilişkisinden yola çıkılarak bağırda bulunan benler de karabiber olarak hayal edilmiştir:

Benlerün hâli degülse ne ‘aceb sînenden
Saklanur kanda ki kâfûr ola fülfüller ile⁴⁸

“Benlerin göğsünden ayrı değilse buna şaşılır mı? Nerede kâfur olsa karabiber ile saklanır.”

5.5. Sevgilinin Benine Kul Olması

Karabiber ile ilgili olarak şairlerin tasavvurlarından biri de onun sevgilinin benine kul köle olduğudur. Bu hayalde, karabiberin ve sevgilinin beninin siyah olması büyük etkindir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin benlerine karabiberin, yüzüne ise gül bahçesinin kul köle olduğu belirtilmiştir:

Benlerüne bende fülful yüzüne gülzâr kul
Sümbülüne boymı baglu nâfe-i Tâtâr kul⁴⁹

“Karabiber senin benlerine bağlı (köle), yüzüne ise gül bahçesi kuldur. Tatar nefesi, senin sümbül gibi saçına boynu bağlı kuldur.”

Şu beyitte ise sevgilinin beni ve karabiber ilişkisi içerisinde karabiber, renginden dolayı bir Hintli köle olarak addedilmiştir:

Sümbül oldı ca’d-ı müşk-efşânunun efgendesî
Fülful oldı hâl-i ‘anber-bârûna Hindî gulâm⁵⁰

“Sümbül, misk saçan saçının düşkünü oldu. Amber saçan benine ise karabiber, Hintli bir köle oldu.”

5.6. Sevgilinin Beninin Karabiberden Üstün Tutulması

Karabiber keskin bir kokuya sahiptir. Sevgilinin beni ise amber kokuludur. Aşağıdaki beyitte bu bakımdan bir karşılaştırma sezilmektedir. Beyitten, karabiberin sevgilinin amber kokulu benine benzemeye çalıştığı, bu sebeple kendini dünyaya rezil ettiği anlaşılmaktadır:

Hâl-i ‘anber-bûy-ı yâre öykünürmiş gâlibâ
Eylemiş kendin siyeh-rû ‘âleme fülful garîb⁵¹

“Galiba karabiber sevgilinin amber kokulu benine benzemeye çalışmış... Zavallı kendisini dünyaya rezil etmiş.”

⁴⁷ Saadet Karaköse, *age.*, s. 167.

⁴⁸ Ziya Avşar, *Revânî Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 380.

⁴⁹ Yavuz Bayram, *Amasya’ya Vâli Osmanlı’ya Pâdişâh Bir Şâir Adli Sultân İkinci Bâyezîd Hân-ı Velî Hayatı Şahsiyeti Şairliği Divânının Tenkidli Metni*, Amasya Valiliği Yay., Amasya 2008, s. 263.

⁵⁰ Yavuz Bayram, *age.*, s. 279.

⁵¹ Saadet Karaköse, *Sa’id Giray Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55754,said-giray-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 56.

Adlî, sevgilinin güzellik unsurlarından saç ve benini konu etmekte; bu unsurların güzelliğini dış dünyadaki nesnelere hareketle ele almaktadır. Sevgilinin beninin niteliği, amber gibi güzel kokular saçıcı olmasıdır. Karabiber bu bene Hintli bir köledir. Dolaylı olarak sevgilinin beninin koku ve siyahlık bakımından karabiberden üstün olduğu söylenmektedir:

Sünbül oldı ca'd-ı müşk-efşânunun efgendesi
Fülful oldı hâl-i 'anber-bâruna Hindî gulâm⁵²

“Sünbül, misk saçan saçının düşkünü oldu. Amber saçan benine ise karabiber, Hintli bir köle oldu.”

Şairler, sevgilinin güzellik unsurlarını dış dünyadaki nesnelere ile anlatmaya çalışmış; bazen bu mevzuda sevgiliye ait hususların daha üstün olduğunu iddia etmişlerdir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin beni abîr (güzel koku) saçmaktadır. Şair, hayal dünyasında; karabiberi sevgilinin güzel koku saçan benine benzetmesi sebebiyle karabiberin her birinin yeryüzünde bir bey olduğunu kurgulamaktadır:

Tâ ki benzettüm anı hâl-i 'abîr-efşânuna
Her biri rûy-ı zemînde bir beg oldı fülfulün⁵³

“Onu güzel koku saçan benine benzettim diye karabiberin her biri yeryüzünde bir bey oldu.”

Fatih Sultan Mehmet, karabiberle ilgili orijinal diyebileceğimiz bir tahayyülle karşımıza çıkmaktadır. Güzellik unsurlarından benin vasfı, amber kokusu saçıcı olmasıdır. Şair, sevgilinin beni ile yüzündeki kılları, ağacın üzerinde salkım salkım bulunan karabiberler olarak hayal etmiştir. Sevgilinin yüzündeki kıllar, ağacın yeşil yaprakları, tane tane olan karabiberler de ben olarak düşünülmüştür:

Hâl-i anber-bârun ile mûy-i pür-çînler ki var
Rişte-i çûb üzre bitmiş ıkd-i fülful şâh şâh⁵⁴

“Senin amber saçan beninle çok bükülmüş kılların var. Ağaç ipliği üzerinde dal dal karabiber gerdanlığı bitmiş...”

5.7. Sevgilinin Güzellik Unsurlarından Göz ve Benin, Nergis İle Karabibere Teşbih Edilmesi

Divan şiirinde karabiber ile alâkalı beyitlerde nergis çiçeğinin imge oluşturmak maksadıyla anıldığına da zaman zaman rastlanır. Sevgilinin gözü, nergis; benleri ise karabiberdir. Sevgilinin gözünün benzeri güzel nergis açıldığı takdirde, benlerinin benzeri karabiber bulunmayacaktır. Buradan hareketle nergis çiçeğinin açılma vaktinde karabiberin yetişmediği sonucu çıkarılabilir:

Gözün nazîri nergis-i ra'nâ ger açıla
Benlerünün müşâbihi fülful bulunmaya⁵⁵

“Eğer senin gözünün benzeri güzel nergis açılırsa, benlerinin benzeri karabiber bulunmaz.”

⁵² Yavuz Bayram, *age.*, s. 279.

⁵³ M. A. Yekta Saraç, *age.*, s. 155.

⁵⁴ Muhammet Nur Doğan, *Avnî (Fatih) Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10595,avnfatihdivanimuhammednurdoganpdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 4.

⁵⁵ Akdoğan, Yaşar, *Ahmedî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 549.

Yukarıdaki beyitle çok benzerlik gösteren aşağıdaki beyitte de aynı fikir işlenmiştir. Sevgilinin gözünün benzeri güzel nergis açılmaz ve benlerinin benzeri karabiber bulunmaz:

Gözün nazîri nergis-i şehlä açılmaya
Hâlün nazîri fülful-i sevdâ bulunmaya⁵⁶

“Senin gözünün benzeri şehlä nergis açılmaz, beninin benzeri siyah karabiber bulunmaz.”

Sevgilinin gözünün nergise, beninin ise karabibere benzetildiği beyitte, diğer güzellikleri bahçedeki tabiat varlıklarına teşbih edilmektedir:

Ruhun gül çeşm-i mestün nergis ü gîsûlarun şeb-bû
Dehânun gonça hâl-i ‘anberînün dâne-i fülful⁵⁷

“Yanağın gül, sarhoş gözün nergis ve omuza dökülen saçların şebboy; ağzın gonca, amber renkli/kokulu benin karabiber tanesi...”

5.8. Sevgilinin Karabibere İstiare Yoluyla Benzetilmesi

Fülful ile alâkalı olarak farklı sayılabilecek aşağıdaki beyitte sevgili, esmerliğinden dolayı açık istiare yoluyla fülfulü benzetilmektedir. Metinde geçen “dar içini” ibaresinin “dâr-ı çînini” şeklinde tarçın anlamını düşündürecek biçimde okunabileceğini göz önünde tutmak gerekir:

Ko dar içini ey yeni fülful kenâra çık
Gel bâg seyirin it ki karanfûl bahâridur⁵⁸

“Ey taze karabiber, evin içini bırak da kenara (evin dışına) çık! Gel, bahçede dolaş ki karanfilin (ortaya çıktığı) bahar mevsimidir.”

5.9. Sevgilinin Saçının ve Beninin Sümbül ve Karabiber ile İlişkilendirilmesi

Divan şiirinde sümbül, sevgilinin saçının benzetileni olan bir çiçektir. Karabiber ile ilgili beyitlerde göze çarpan hususlardan biri bazı beyitlerde “sümbül” kelimesinin geçmesi ve bu doğrultuda çağrışımların yapılmasıdır. Şairler, “ben”i karabiber olarak düşündüklerinde “saçı” da sümbül olarak tasavvur etmişlerdir. Bu minvalde çokça denebilecek kadar örnek mevcuttur. Belirtilen duruma misal teşkil etmesi için şu beyit kaydedilmektedir:

Lebi mül ‘ârızı gül zülfî sümbül hâller fülful
Dil itsün mi tahammül hem güzeldür yâri hem nâzük⁵⁹

“Dudağı şarap, yanağı gül, saçı sümbül, benler karabiber. Gönül tahammül etsin mi? Yari hem güzeldir, hem de nazik.”

Revânî, her lâle yanaklının saçları sümbül misali (güzel kokulu) olursa da kendi memleketindeki güzelin benlerinin karabiber gibi olduğunu ifade eder:

Gerçi her lâle-ruhun saçları sümbüller olur
Bizüm il dil-berinün benleri fülfuller olur⁶⁰

“Her ne kadar her lâle yanaklının saçları sümbüller misali olursa da bizim memleketin güzelinin benleri karabiberler gibi olur.”

⁵⁶ Halil Çeltik, *age.*, s. 466.

⁵⁷ Fatih Başpınar, *agt.*, s. 445.

⁵⁸ Halil İbrahim Yakar, *Gelibolulu Sun’î Divânı ve Tahlili*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2002, s. 463.

⁵⁹ Hakan Taş, *Vahyî Divanı ve İncelenmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2004, s. 427.

⁶⁰ Ziya Avşar, *age.*, s. 226.

5.10. Sevgilinin Yüzündeki Benler

Sevgilinin yüzündeki benlerin karabibere benzetilmesi, divan şiirinde oldukça yaygındır. Çalışmanın buraya kadar olan kısmında örnek verilen beyitlerde de sevgilinin beni çeşitli vesilelerle konu edilmişti. Bu yüzden anılan teşbihle alakalı olarak şu beyit örnek verilmeyle yetinilmektedir:

Ey benleri fülful gözi kâfir yüzi kâfûr
Hüsün varakında yazılır Sûre-i ve'n-Nûr⁶¹

“Ey benleri karabiber (gibi siyah olan), gözü kâfir (gibi kara olan) ve yüzü kâfur (gibi beyaz olan sevgili)! Senin güzelliğinin sayfasında Nur Suresi yazılır.”

5.11. Yazının Siyah Renginden Dolayı Karabiber Olarak Tasavvur Edilmesi

Kendi şairlik kudretini metheden Sun'î, Anadolu ülkesinin, şiirinin yazısı ile itibar bulduğu kanaatindedir. Böylece sayfadaki siyah harflerden meydana gelen yazıyı karabibere, kâğıdı ise beyazlığından ötürü kâfura benzetmiş ve leff ü neşr sanatı yapmıştır. Bu duruma, karabiberler olmasa kâfurun mahvolacağı şeklinde bir delil getirmektedir. Beyitte kâfurun bozulmaması için karabiber konulması âdetinden hareket edilmiştir:

Sevâd-ı şî'rün ile bulsa ragbet n'ola mülk-i Rûm
Olırdı Sun'iyâ kâfûr mahv olmasa fülfüller⁶²

“Ey Sun'î! Anadolu ülkesi şiirinin yazısı ile ragbet bulsa buna şaşılır mı? Karabiberler olmasa, kâfur mahvolurdu...”

5.12. Yem Olarak Hayal Edilmesi

Aşağıdaki şiirden karabiberin av yemi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır:

Süzüp üftâdene rindâne hemîşe mülünü
Yem döküp sayd u şikâra o siyeh fülfulünü
Geh derip tâze benefşen geh açıp sünbülünü
Arz edip gonca-izârınla hezâr etme beni⁶³

“Daima şarabını rintlere yakıştır şekilde âşığına (karşı) süzüp, o siyah karabiberini av maksadıyla yem olarak döküp, bazen taze menekşeni toplayıp bazen de sünbülünü açıp, gonca yanağını gösterip beni bülbüle döndürme!..”

5.13. Zıtlık Oluşturmak İçin Sevgilinin Gerdeninin (Boynunun) Dile Getirilmesi

Divan şairleri karabiber ile ilgili tasvirlerde zıtlık meydana getirmek için sevgilinin boynunu (gerdenini) konu edinmişlerdir:

Ey hâl pâsbânı mısın sen o gerdenin
Kâfûr içinde habbe-i fülful müsün nesin⁶⁴

“Ey ben, sen o boynun bekçisi misin? Yoksa kâfur içerisindeki karabiber tanesi misin, nesin?”

6. Sosyal Hayatta Karabiber İle İlgili İnançlar

Fülful ile ilgili dikkat çekici beyitlerden biri Hamdullah Hamdi'ye aittir. Sevgilinin beni perişan (dağınık) olduğundan beri dünyaya fitne dolmuştur. Nitekim karabiber tanesi saçıldığına kavganın, savaştan çıkması âdetidir:

⁶¹ Tuba Işınsu Durmuş-Rıdvan Canım, *Şevki Divânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019, s. 159.

⁶² Halil İbrahim Yakar, agt., s. 481.

⁶³ Yaşar Aydemir-Halil Çeltik, age., s. 119.

⁶⁴ Muhsin Macit, age., s. 312.

Toldı fitne 'âleme hâlün perîşân olalı
Dâne-i fülful saçılsa 'âdet oldur ceng olur⁶⁵

“Benin perişan olduğundan beri dünyaya fitne doldu. Karabiber tanesi saçılrsa, savaşın çıkması âdettir.”

Sonuç

Divanlarda yapılan taramalar neticesinde fülfulle (karabiberle) ilgili önemli hususlar elde edildi. Elde edilen bulgular; 1. “Karabiber İle İlgili Genel Özellikler”, 2. “İnsanda Meydana Getirdiği Çeşitli Etkiler”, 3. “Kullanım ve Saklama Koşulları”, 4. “Sosyal Hayatta Karabiberin Çeşitli Kullanılış Şekillerinin Beyitlere Aksı”, 5. “Aşk Bağlamında İmge Unsuru Olarak Karabiber”, 6. “Sosyal Hayatta Karabiber İle İlgili İnançlar” başlıkları olmak üzere altı başlık altında irdelendi.

Dış dünyayı çok iyi gözleyen divan şairleri, karabiberle ait hemen hemen her özellikten hareketle şiirler kaleme almıştır. Şekli, tadı, rengi, koklanması, yetiştiği yer, sihir yapımında kullanılması, çeşitli kullanım şekilleri vb. ayrıntı sayılabilecek hususlar şiire konu edilmiştir. Şairler, fülfulle ile ilgili her özelliği kendi duygularını ifade etmek için vasıta olarak kullanmışlardır. Sosyal hayatta yer alan fülfulün neredeyse bütün nitelikleri edebiyat potasında eritilmiş ve estetik bir unsur olarak şiirlerde yer almıştır. İlgili şiirlerin çoğunda sevgilinin beninin söz konusu olduğu görülür. Şairler, sevgilinin benini / benlerini fülfulle benzetmekle birlikte ondan daha üstün tutarlar. Tespit edebilen tek bir beyitte sevgili, esmerliği sebebiyle, fülful olarak hayal edilmiştir. Yine tespit edilebilen bir tek beyitte beyaz sayfanın üzerinde siyah harflerden meydana gelen yazı fülful olarak düşünülmüştür. Fülful kavramına sözlüklerde genel olarak karabiber anlamı verilmektedir. Ancak siyahtan başka kırmızı ve beyaz renge sahip olanlarının, az sayıda da olsa şiire konu olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Akdoğan, Yaşar, Ahmedî Dîvânı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Aksoyak, İ. Hakkı, Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Arslan, Mehmet, *Mihri Hâtun Divânı*, Amasya Valiliği Yay., Ankara 2007.
- Avşar, Ziya, *Revânî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Aydemir, Yaşar-Çeltik, Halil, Meşhuri Dîvânı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56155,meshuri-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Başpınar, Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divan'ı, İnceleme-Tenkitli Metin*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul 2008.
- Bayram, Yavuz, *Amasya'ya Vâli Osmanlı'ya Pâdişâh Bir Şâir Adli Sultân İkinci Bâyezîd Hân-ı Velî Hayatı Şahsiyeti Şairliği Dîvânının Tenkidli Metni*, Amasya Valiliği Yay., Amasya 2008.
- Baytop, Turhan, *Türkiye'de Bitkiler İle Tedavi, Geçmişte Ve Bugün*, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 1999.

⁶⁵ Ali Emre Özyıldırım, agt., s. 149.

- Boz, Erdoğan, *Hakikî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55749,hakiki-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Çeltik, Halil, *Ahmed-i Rıdvan Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55738,ahmed-i-ridvan-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Demir, Hiclâl, *Lâzîkî-zâde Feyzullah Nâfîz Ve Dîvânı (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2008.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1997.
- Doğan, Muhammet Nur, *Avnî (Fatih) Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10595,avnfatihdivanimuhammednurdoganpdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Erdoğan, Mustafa, *Bursalî Rahmî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Ersoy, Ersen, *II. Bayezit devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri Ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitledir Metin)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul 2010.
- Erünsal, İsmail E., *The Life And Works Of Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi: With A Critical Edition Of His Dîvân*, İÜEF Yay., İstanbul 1983.
- Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı Ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- Güzel, Bilal, *Safvetî Mehmet Çelebi Dîvânçesi*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58910,safveti-mehmet-celebi-divancesipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Hamami, Erdal, *Râmî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.
- Harmancı, M. Esat, *Süheyli, Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- Işinsu Durmuş, Tuba-Canım, Rıdvan, *Şevkî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Karaköse, Saadet, *Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Karaköse, Saadet, *Sa'id Giray Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55754,said-giray-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2015.
- Kazan Nas, Şevkiye, *Celîlî Divanı (İnceleme-Metin)*, Palet Yayınları, Konya 2018.
- Kılıç, Filiz, *Âsık Çelebi Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Kubbealtılıgatı, <http://lugatim.com/s/BAHAR> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Kurtoğlu, Orhan, *Bosnalı Âsım Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58698,bosnali-asim-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Kurtoğlu, Orhan, *Lebib Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55756,lebib-divanipdf.pdf?0> erişim tarihi: 18.02.2019.
- Küçük, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı*, TDK Yay., Ankara 1994.

- Macit, Muhsin, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1997.
- Maranki, Ahmet-Maranki, Elmas, *Kozmik Bilim Işığında Şifalı Bitkiler*, Mozaik Yay., İstanbul 2008.
- Mengi, Mine, *Mesîhî Dîvânı*, AKM Yay., Ankara 2014.
- Özyıldırım, Ali Emre, *Hamdullah Hamdî ve Divanı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- Parlatır, İsmail, *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü II*, Yargı Yay., Ankara 2007.
- Püsküllüoğlu, Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara 2006.
- Saraç, M. A. Yekta, *Emrî Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002.
- Saraçbaşı, M. Ertuğrul, *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü II*, YKY Yay., İstanbul 2010.
- Sungur, Necati, *Âhî Divânı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317/1900.
- Tarlan, Ali Nihat, *Ahmet Paşa Divanı*, MEB Yay., İstanbul 2005.
- Taş, Hakan, *Vahyî Divanı Ve İncelenmesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2004.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük I-II*, TDK Yay., Ankara 1998, s. 2205
- Üst, Sibel, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum 2011.
- Yakar, Halil İbrahim, *Gelibolulu Sun'î Dîvânı Ve Tahlili*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2002.
- Yazar, İlyas, *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir 2006.
- Zülfe, Ömer, *Hecrî Kara Çelebî Muhyî'd-Dîn Mehmed Dîvân (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin)*, TDK Yay., Ankara 2016.